

ARISING AND THE ACTIVITY OF ‘SOKÓŁ’ IN RYMANÓW (1907–1949)

Aneta REJMAN, Małgorzata JANUSZ

Faculty of Physical Education, University of Rzeszow, Rzeszow, Poland

Key words:

- Sokół,
- Gymnastic society,
- Rymanów,
- sport history.

Abstract:

This article is devoted to the subject-matter connected with arising and the activity of Gymnastic Society Sokół in Rymanów. Its activity started in 1907 when Ignacy Bielecki set up a committee: dr Ignacy Bielecki, Ludwik Hićkiewicz, Kazimierz Kilar, Maria Litarowicz, Michał Lorenc, Józef Nadziakiewicz, Karol Niemczyk, Augustyn Pniak, hr. Jan Potocki, Bronisław Sapecki, Jan Włodarski. Members of a board were: Józef Nadziakiewicz, Kazimierz Kilar, Bronisław Pniak, Ludwik Hićkiewicz, Michał Lorenc, Jan Włodarski, Karol Niemczyk, Maria Litarowicz.

The society had financial and local problems from the beginning. They turned to the city authorities for any grant many times but there was no response. Despite all those difficulties, its development happened resiliently together with the growing number of members.

Society's hard situation changed when they built its own building, made by their own and thanks to their own donations. Since that time in the building took place gymnastic classes, theatrical meetings and national ceremonies. Apart from the sport activity, members of Rymanowski “Sokół” fought and gave their life for the country in the national battles.

Political changes in Poland after the II World War also had an impact on the ‘Sokół’ in Rymanów. The attempt of reactivation failed. In 1949 there was a decision of its liquidation and the whole properties were given to the city authorities.

1. INTRODUCTORY REMARKS

The origin of Rymanów dates as back as 1372–1378 which is shown by two privileges concerning Rymanowskie voytship, submitted to the Supreme Court of German Law in Krakow in 1415. It was done by a Mikołaj, a town-dweller from Krosno and a voyt of Rymanów¹. From the municipal charter we get to know that the city was placed on the basis of Magdeburg rights by prince Władysław Opolczyk on 15th March 1376, on the territory of Cisna and Ladzin villages². The name of „Ladisslauia” appeared as the first one, given by prince Władysław Opolczyk in the municipal charter. In 1413 another term, „Lasław”, appears, and as soon as 1415 – "Rymanów". Some researchers originate the name from the

¹ Fastnacht A.: *Osadnictwo ziemi sanockiej w latach 1340–1650*, Wrocław 1962, p. 140.

² Rąb J.: *Iwonicz Zdrój, Rymanów Zdrój i okolice*, Warsaw 1978, p. 15.

surname of Niccolo Reymani who was entrusted with establishment of the city by prince Opolczyk³.

In 17th and 18th centuries Rymanów city was rich thanks to the sale of Hungarian wine, however it was often hit by fires. There were also frequent robberies by groups of several dozen or hundreds of thugs⁴. In addition, the city was harassed by military units making requisitions and demanding contributions⁵.

For a long period of time Rymanów with its welfare belonged to prosperous noble families, but we do not know the date of its passing into private hands. We know that the first owners of this land were brothers Dymitr i Iwan Gorajscy⁶. Then, the territory belonged for many years to Sienieński family. In the middle of 16th century there was a conflict between Zbigniew Sienieński and the bishop of Przemyśl. From that moment, Rymanów became a local centre of reformation for a few dozen years.

At the turn of 16th and 17th centuries Rymanów acres passed to Marcin Stadnicki. The following owners were: Zebrzydowski family, Czartoryski family and Stadnicki family again. In 1745 the Rymanów grounds were bought by a warrant officer from Sandomierz - Józef Ossoliński⁷. After his death, Rymanów lands passed to his daughter - Anna Teresa Potocka née Ossolińska, who sold it to Franciszek Skórski. Daughters of Skórski leased the land inherited after their father⁸.

In 1872 Anna Potocka and Stanisław Antoni Potocki, who signed the purchase contract of Rymanów, became the founders of Rymanów-Zdrój⁹. On 16th August 1876 the then owner of Rymanów count Stanisław Wojciech Potocki riding through broad Taba river bed noticed a rich spring of bitter-salt water in it¹⁰. It was passed on for examination to Weselsky, a chemist in Vienna, who after a cursory examination found that the water was very rich in iron and iodine¹¹. The discovery of mineral springs was the beginning of Rymanów-Zdrój history. The occurrence of curative waters for centuries in neighbouring Iwonicz-Zdrój convinced Potocki family to search for similar springs in the surrounding mountains as well as Taba river bed (Tabor river nowadays). Count of Pilawa Jan Nepomucen Potocki, a son of Stanisław Antoni Potocki and Anna Potocka née Działyńska, became the owner of spa in Rymanów.

By the end of September 1914 the Russian army arrived there destroying spa objects and completely vandalising the place. Re-opening of the spa took place in 1926. A new physiotherapy unit was commissioned and a new children's object a year later. In 1928 Rymanów-Zdrój was recognised as a public utility spa¹².

2. THE ORIGINS AND ORGANISATIONAL DEVELOPMENT OF GYM SOCIETY "SOKÓŁ" IN RYMANÓW

³ Mateszew S.: *W okresie staropolskim*, (w:) *Rymanów. Dzieje miasta i Zdroju*, edited by Kiryk F.: *Rymanów*, 1985, p. 24.

⁴ Motylewicz J.: *Miasta ziemi przemyskiej i sanockiej w drugiej połowie XVII i XVIII wieku*, Przemyśl-Rzeszów 1993, pp. 15, 17.

⁵ *Ibid.*, p. 240.

⁶ Kiryk F.: *Miasto Rymanów od XV do schyłku XVIII stulecia*, (in:) *Rymanów. Dzieje miasta i Zdroju*, edited by Kiryk F.: *Rymanów*, 1985, p. 75.

⁷ Kiryk F.: *Józef Ossoliński*, *Polski Słownik Biograficzny*, volume 24, pp. 410–412.

⁸ Potocka A.: *Mój pamiętnik*, Warsaw 1973, p. 335.

⁹ Anna Potocka mentions in her diary that they paid 300 000 Austro-Hungarian gouldens for Rymanowski's wealth and later they were offered 7 or 8 times more for it. zob. Potocka A.: *Mój pamiętnik*, s. 221.

¹⁰ Wajgiel E.: *Rymanów Zdrój 1876-1906*, Lviv 1906, p. 29.

¹¹ Potocka A.: *Mój pamiętnik*, Warsaw 1973, p. 227.

¹² Regulation of President of Poland of 22 March 1928 r. changing the law of spas (Dz. U. of 1928 No. 36, item 331).

Gym Society "Sokół" originated as an answer for increased sport activity of people living in Austrian monarchy of the Germans extending so called Turner fields¹³. A group of the Czech connected with national movement founded Prague Gymnastic Society by the name of "Sokół" in 1862. The first Polish society of "Sokół" originated on 7th February 1867 in Lviv, adopting a name of the Gym Society "Sokół" two years later (hereinafter: TG "Sokół")¹⁴. Since 1885 it functioned in Galicia as well as in the Prussian Partition, also illegally on the territory of the Russian Partition¹⁵.

TG "Sokół" in Lviv for the first 17 years operated as the only one on Polish territory. Its other gniazda (units of TG "Sokół") were initially created in Galicia, because in this part of the Partition Polish people had the greatest freedom of activity¹⁶. As the first, beside Lviv, gniazda in following places were created: Tarnów, Stanisławów, Przemyśl, Krakow, Wadowice, Nowy Sącz, Jarosław, Sanok and Krosno. The creation of "Sokół" organization in Krakow was of the crucial importance, as it started to actively affect the creation of new gniazda in Galicia.

As the number of societies and its members rose, Polish "Sokół" in Galicia formed quite well extended organizational structure. The Association of Polish Gym Societies "Sokół" included seven "Sokół" regions: I – Krakow, II – Tarnów, III – Rzeszów, IV – Przemyśl, V – Lviv, VI – Tarnopol, VII – Stanisławów. Gniazda as basic administrative units of a given place were subordinate of a particular region. Gym Society "Sokół" in Rymanów was a part of IV region – Przemyśl¹⁷, which contained 23 societies and 2382 members. The society in Rymanów gathered 60 members¹⁸.

There is few information preserved about the beginnings of Gym Society "Sokół". It was founded in 1907 on the initiative of doctor Ignacy Bielecki who served as the president of the organization as long as 1949¹⁹. The founding cometeet consisted of: dr Ignacy Bielecki, Ludwik Hićkiewicz, Kazimierz Kilar, Maria Litarowicz, Michał Lorenc, Józef Nadziakiewicz, Karol Niemczyk, Augustyn Pniak, hr. Jan Potocki, Bronisław Sapecki, Jan Włodarski. For the board the following ones were chosen: Józef Nadziakiewicz, Kazimierz Kilar, Bronisław Pniak, Ludwik Hićkiewicz, Michał Lorenc, Jan Włodarski, Karol Niemczyk, Maria Litarowicz.

---

¹³ Turnerism – a sport movement developed in Germany after defeats of Prussian army in the Napoleonic Wars.

¹⁴ Budzyński Z.: *Encyklopedia Rzeszowa*, Rzeszów 2004.

¹⁵ *Podręczna Encyklopedia A–Z*, Kraków 2007, p. 813.

¹⁶ Michalski C.: *120 lat działalności Krakowskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”*, prospectus No. 4/2005 The Magazine of Pedagogical University of Cracow, Krakow 2006, b.p.

¹⁷ Zaborniak S.: *Na galicyjskim szlaku gniazd Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”(1884–1913)*, Rzeszów 2004, p. 115.

¹⁸ *Gymnastic guide Sokół*, year of XXVII, October 1907, No. 10, p. 78.

¹⁹ Macnar P.: *Parafia Rymanów w latach 1918–1939*, Rzeszów 2006, p. 57.

Phot. 1. Doctor Ignacy Bielecki – co-founder and the president of Gymnastic Society "Sokół" (1907–1949)

Among few reminders of Bielecki, two photographs from 1908 deserve particular attention. The first one presents a march of "Sokół" group with its banner, the second one, commemorating ceremonial celebration of the 500th anniversary of the battle of Grunwald, shows an orchestra with count Potocki in the front before the wall of parish church, where the memorial plaque was located. The most interesting proof of functioning Society is undoubtedly preserved "Sokół" banner with the following inscription: "Polish Gymnastic Society 'Sokół' in Rymanów 1909" with slogan "In unity is strength" and image of falcon above oak leaves on the other side of the banner ²⁰.

Phot.2. The banner of „Sokół”

²⁰ Kiryk F.: *Rymanów. Dzieje miasta i Zdroju*, Rymanów 1985, p. 141.

Phot. 3. Orchestra from Rymanów during the celebrations of the battle of Grunwald's anniversary

The Society gathered mostly the youth and adult from Rymanów and surrounding territories. However, in spite of its attractiveness, the Society struggled with, among other things, accommodation difficulties and was forced to use rented rooms in the city.

The situation was mostly a result of financial difficulties. The Society solicited repeatedly for support to city authorities, nonetheless, the requests were regularly ignored. Only in 1910 "Sokół" Society was granted 20 kronas for cultural activity²¹.

Despite the problems mentioned above, a lot of effort was put into fitness exercises as well as military ones with weapons and live ammunition, in addition to full-scale cultural activity. In 1913-1914 several practices, a few during night as well, were conducted. In one of such exercises 46 scouts from Rymanów, Brzozów, Lesko, Zagórz and Piaszowce as well as 62 scouts from Sanok took part²². In August 1914 Rymanów youth's unit was formed, joined by several former students of school in Posada Górna. On Thursday 3rd September of that year the unit, solemnly said goodbye by inhabitants of Rymanów, left the city to go to the front and fight for independent Poland²³.

Members of gniazdo volunteered to Ukrainian-Polish war in 1918 taking part in fights for Lviv. The youth of "Sokół" actively participated in the Polish-Soviet War in 1919-1920 as well. They distinguished themselves especially in the battle of Zadwórze near Lviv on 17th August 1920, when a battalion of Polish army consisting of volunteers blocked the way to Lviv for 1st Cavalry Army under the command of Semyon Budyonny.

The period of liberating fights left an imprint on practically every area of Rymanów's life. The reconstruction of destroyed houses and bureaus began. Also education was raising from the ravages of war. People particularly suffered from the lack of books and textbooks, as book collections had disappeared during warfare. The students' library in existing single-sex school for boys was being established from the beginning by collecting money for books with the help of children or during school events, among other things. School authorities asked the board of "Sokół" to dedicate some books from Society's collection for the department. This

²¹ The records of Rymanów City, p. 78 a.

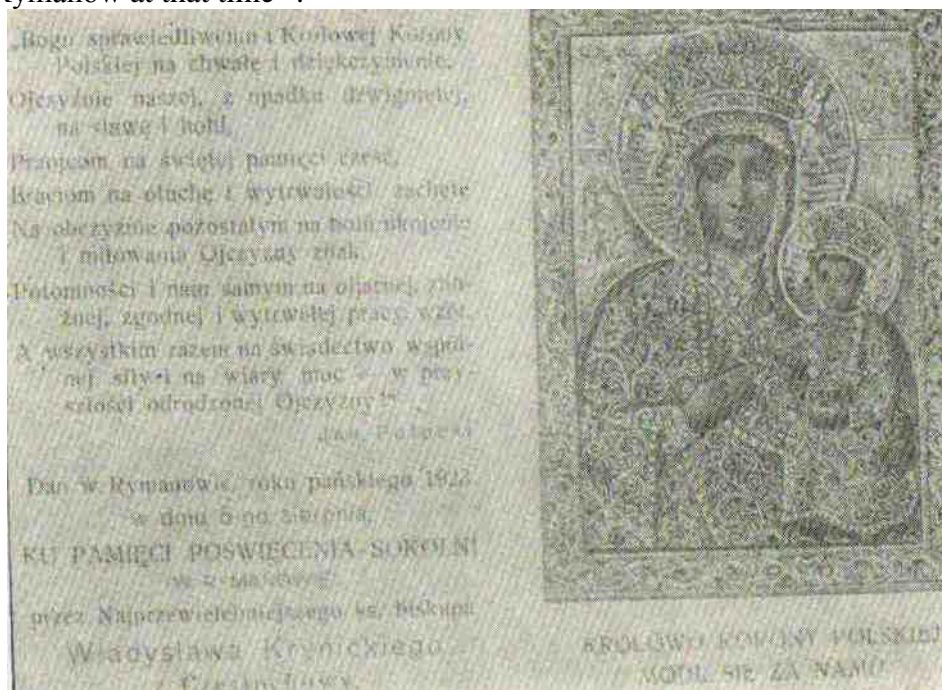
²² Zajac E.: *Szkice z dziejów Sanoka*, Sanok 1998, p. 197.

²³ The records of Rymanów City. The Chronicle of 2-class Socialist School in Posada Górna, pp. 5-6.

could be possible thanks to a teacher and the secretary of "Sokół" board Roman Sandecki and a teacher Stanisława Pieczonkówna. On 3rd May 1922 the library with 214 books (80 of them were brought by children) and maps of Africa, Asia and Australia was solemnly opened. In 1934 students' collection was enlarged to 253 books, while teachers' collection amounted to 180, payment for borrowing of books was introduced. Owing to the fact that teachers taxed themselves with 50 Groschen on journals' subscription, the school gained in 1926 12 titles of periodicals concerning pedagogy and didacticism: *Przyjaciel Szkoły*, *Głos Pedagogiczny*, *Życie Szkolne*, *Język Polski*, *Ziemia*, *Muzyka i Śpiew*, *Higiena Ciała*, *Sztuka i Życie*, *Biblioteka Historyczno-Geograficzna*, *Biblioteka Pedagogiczna*²⁴.

In that period the institution rallying round the whole social and cultural life was still Gymnastic Society "Sokół". In favour of this situation was the fact that, after many years of vagrancy, the building for "Sokół" was successfully built. It was constructed using public money, the effort of Building Comitee with count Jan Potocki (who gave a land for building site), Ignacy Bielecki (initiator of "Sokół" Society") and Michał Lorenc (he provided timber for the construction from his own woods) as its leaders.

On 5th August 1923 the consecration of "Sokół" building took place. The ceremony was conducted by bishop Władysław Krynicki from Częstochowa, who was a visitor to a health resort in Rymanów at that time²⁵.

Phot.4. Commemorative postcard on occasion of consecration of "Sokół" building

The building was also used by a Volunteer Fire Department, originated in 1881. The department, in spite of serving its basic duties, cooperated with Gymnastic Society "Sokół" as well. Both organizations together organized competitions, celebrations of public holidays in addition to other cultural events²⁶.

²⁴ The records of Rymanów City. K. Dobrowolski: *Kronika –Praca Szkoły*, pp. 32–33, 34, 37, 43, 57, 110–111, 133.

²⁵ Macnar P.: *Parafia ...op. cit.*, Rzeszów 2006, p. 57.

²⁶ Konieczny J.: *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Rymanowie 1881–1997*, Rymanów 1997, p. 12.

Phot. 5. Former building of Society „Sokół”, currently the cinema „Sokół”

In the newly built building state and public celebrations took place, moreover, social meetings, sport games or even weddings and dances. A library and a club functioned steadily. There was also activity of a sport club, a mixed choir, amateur artistic and theatrical groups. Charity in aid of poor children was run there too.

The successes of the mixed choir led since postwar period by a pharmacist Władysław Haładewicz should be noted, along with achievements of a drama circle, for years led by a worker of the Borough Court – Stefan Skibiński as well as gymnastic team and sport club "Sokół" with Ludwik Hiczkiwicz and Jan Włodarski as their originators and members²⁷.

After regaining of independence, ideals of "Sokół" seemed to be improperly understood. It was believed that "Sokół" achieved its purpose with the proclamation of independence and, as a result, there were no longer tasks for the organization. However, old aims, concerning shaping fitness, were remembered in the nick of time, consequently, postwar activity focused on gymnastic exercising as well as educational and cultural work. It was reflected in, among other things, supporting local government that give a land intended for construction of a stadium built in 1929–1933²⁸.

The most popular sport discipline was gymnastics which proved to be successful for athletes of "Sokół" in Rymanów. Józef Zmarz can serve as an example since he won the championship of Krakow District in athletics in 1936.

In the independent Poland the Society organized also exercises of civil defence, when drill was taught, in addition to fencing and rifle shooting. Fitness and military skills during field practice were improved. The most fit contestants of "Sokół" in Rymanów took part in

²⁷ The structure of the Society looked in that period as follows: – vicepresidents: Bronisław Sapecki (the mayor) i Michał Lorenc (an industrialist); the secretary – Karol Niemczyk (the seatman of mortgage of the Borough Court in Rymanów); the governor – Jan Włodarski (a hairdresser); the chief – Maria Litarowicz; the host – Antoni Stryszowski (city electrician); members: Stanisław Mazurkiewicz (a cashier in the Society of advance), Stefan Skibiński (a registrant of the Borough Court), Józef Nadziakiewicz (a builder), Jan Jaklewicz (a bricklayer), Kazimierz Kilar (a manager of the Repository of group framing), Michał Pryga (a kettle trader), Augustyn Pniak (a bricklayer) and Piotr Federkiewicz (a tanner). Waisówna A.: *Z dziejów Ziemi Sanockiej*, p. 61.

²⁸ Królicki D.: *Dzieje Sokola w Rymanowie*, part. III, *Nasz Rymanów*, No. 13, Rymanów 2002, p. 10.

touristic rallies. For instance, there was a seven-day long hike in Beskid called "Wędrówka Gwiaździsta", numbering 250 kilometers with Antoni Markiewicz as one of the participants. According to 14th report of the Board of Małopolski District, the number of "Sokół" members in Rymanów amounted to 52 in 1936, including 42 male and 10 female scouts. The Board of Polish Gymnastic Society "Sokół" in Rymanów gave honorary membership to chairmen scouts on 27th February 1938. The title was received by count Jan Potocki and doctor Ignacy Bielecki.

The outbreak of II World War interrupted the official activity of "Sokół". Many of its members fought at various fronts, especially in the Armia Krajowa ("Home Army"). As a result of warfare, Polish people suffered a great biological and financial loss reaching 20 percent of general state of Polish citizens and around 38 percent of general wealth before September 1939. Additionally, there were similar losses in Kresy Wschodnie ("Eastern Borderlands") of Second Polish Republic, plundered by the Soviet Union on 17th September 1939.

Various pre-war organizations were being reborn, as well as societies, sport clubs with their headquarters, including the Association of Gymnastic Societies "Sokół" in Poland. However, this organization from the very beginning faced serious difficulties and obstacles from local authorities that were banning the official registration and refusing to return plundered wealth of "Sokół". The most vivid example was the situation in Silesia where governor Aleksander Zawadzki from the first days of his rule imposed a ban on registration of "Sokół", claiming the organization is hostile to "classes"²⁹.

The following years made the situation of the Society only worse³⁰. Among other things, a split in "Sokół" in Warsaw revealed, where two famous prewar athletes of "Sokół", Zygmunt Noskiewicz and Edmund Kosman, spoke out against "Sokół" organization, creating Polish Gymnastic Association (PZG) instead. In April 1947 a delegation of WFIPW authorities (Physical Education and Civil Defence Bureau) went to Czechoslovakia, however there were no official representatives of "Sokół", while the representatives of PZG were included. They scrutinised Czech "Sokół" as government organization and institution. In 1948 a delegation of Polish Gymnastic Association was present on World Rally of "Sokół" in Prague, not a delegation of "Sokół" which no longer existed³¹.

The situation of Society in Rymanów was similar. According to decision of the Voivodeship Office in Rzeszów of 24th March 1949 on the basis of article 26 about associations law of 27th October 1932 (Dz.U. No. 94, item 806 as amended; Journal of Laws of the Republic of Poland), the Society was dissolved and eliminated with its wealth given to the city authorities, as it was done in other regions of country. Master of Laws Stanisław Olszewski who was the president of the Borough Court in Rymanów became a liquidator. In the justification it was written that the Society did not function actively, it had no board anticipated by statutes and it had not reported the start of its activity. Simultaneously, it was pointed that since there was a reorganization of sport and physical education in schools in Poland, the presence of the Society became objectless. After 42 years of existence, Gymnastic Society "Sokół" in Rymanów ended its activity, while in its building the cinema "Wyzwolenie" was created.

From the presented review of rymanowski sokol history it arose that its development was slow and had to face many obstacles, e.x building its own sokolnia. Members of "Sokół" mainly derived from the middle class and intelligentsia were not able to satisfy main needs of

²⁹ Małolepszy E., Pawluczuk Z. (edited.): *Zarys dziejów Sokolstwa Polskiego w latach 1867–1997*, Częstochowa 2001, p. 200.

³⁰ Kubalski E.: *Z przeżyć i wspomnień sokolich*, Kraków 1997, p. 129.

³¹ Małolepszy E., Pawluczuk Z. (edited.): *Zarys ... op. cit.*, p. 202.

a society for which sport seemed a useless luxury. Despite that fact, an existence and an activity had a wide influence on a family, social and public life of Rymanów.

Although the years 1918–1939 in an activity of rymanowski "Sokół" was less spectacular than in the years 1907–1914, though in a range of sport activity, especially in an individual sports (gymnastics and athletics), certainly deserves appreciation. An activity movement enclosed not only traditional sport gymnastics but also individual disciplines, in particular athletics. During the whole interwar period, with diverse intensity, was conducted an activity which aimed at promoting a recreation and motory habits among youth and adults from Rymanow and vicinity. The same should be related to the educational, cultural and social activity of "Sokół". In the light of available source materials, there is no doubt that the magnificence period of "Sokół" activity in Rymanów fell for 1923–1939, this is the period of holding an office by dr Ignacy Bielecki. To the front characters of rymanowski "Sokół" in that period also belonged hr. Jan Potocki and Michał Lorenc.

To sum up, we can state that conditions of an activity of Sokol nest in Rymanow in the interwar period didn't diverge from other middle size nests acting in a particular areas of Galicia.

POWSTANIE I DZIAŁALNOŚĆ GNIAZDA „SOKOŁA” W RYMANOWIE (1907–1949)

Aneta REJMAN, Małgorzata JANUSZ

Wydział Wychowania Fizycznego, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów, Polska

Key words: Sokół, Towarzystwo Gimnastyczne, Rymanów, historia sportu.

1. UWAGI WSTĘPNE

Początki Rymanowa sięgają lat 1372–1378, o czym świadczą dwa przywileje dotyczące wójtostwa rymanowskiego, przedłożone przed Sądem Wyższym prawa niemieckiego w Krakowie w roku 1415. Uczynił to niejaki Mikołaj, mieszczanin krośnieński i wójt Rymanowa³². Według zachowanego dokumentu lokacyjnego dowiadujemy się, że miasto było lokowane na prawie magdeburskim przez księcia Władysława Opolczyka 15 marca 1376 roku, na terenie wsi Cisna i Ladzin³³. Jako pierwsza nazwa pojawia się „Ladisslauiia” – nadana przez Władysława Opolczyka w dokumencie lokacyjnym. W roku 1413 pojawia się nazwa „Lasław”, a już w 1415 „Rymanów”. Niektórzy badacze wywodzą ją od imienia Niccolo Reymani, któremu to książe Opolczyk powierzył lokację miasta³⁴.

W XVII i XVIII wieku Rymanów był bogatym miastem dzięki sprzedaży wina węgierskiego, jednak nawiedzały go częste pożary. Plagą były też napady kilkunasto- lub kilkusetosobowych grup zbójceckich³⁵. Ponadto miasto było nękane oddziałami wojska, nakładającego rekwizycje oraz kontrybucje³⁶.

Przez długi okres czasu Rymanów wraz z dobrami należał do bogatych szlacheckich rodów, jednak nie znamy daty przejścia miasta w ręce prywatne. Wiemy, że pierwszymi właścicielami tych ziem byli bracia Dymitr i Iwan Gorajscy³⁷. Następnie dobra na wiele lat przeszły w ręce rodu Sienieńskich. W połowie XVI w. doszło do konfliktu między Zbigniewem Sienieńskim a biskupem przemyskim. Od tego czasu Rymanów na kilkadziesiąt lat stał się lokalnym ośrodkiem reformacji.

Na przełomie XVI i XVII wieku włości rymanowskie przeszły w ręce Marcina Stadnickiego. Kolejnymi właścicielami były rody Zebrzydowskich, Czartoryskich i znów Stadnickich. W roku 1745 majątek rymanowski zakupiony został przez chorążego sandomierskiego Józefa Ossolińskiego³⁸. Po śmierci Ossolińskiego dobra kłucza rymanowskiego przeszły w posiadanie jego córki – Anny Teresy z Ossolińskich Potockiej, która sprzedała je Franciszkowi Skórskiemu. Odziedziczony po ojcu majątek córki Skórskiego oddały w dzierżawę³⁹.

³² Fastnacht A.: *Osadnictwo ziemi sanockiej w latach 1340–1650*, Wrocław 1962, s. 140.

³³ Rąb J.: *Iwonicz Zdrój, Rymanów Zdrój i okolice*, Warszawa 1978, s. 15.

³⁴ Mateszew S.: *W okresie staropolskim*, (w:) *Rymanów. Dzieje miasta i Zdroju*, red. Kiryk F.: *Rymanów*, 1985, s. 24.

³⁵ Motylewicz J.: *Miasta ziemi przemyskiej i sanockiej w drugiej połowie XVII i XVIII wieku*, Przemysł–Rzeszów 1993, s. 15, 17.

³⁶ Tamże, s. 240.

³⁷ Kiryk F.: *Miasto Rymanów od XV do schyłku XVIII stulecia*, (w:) *Rymanów. Dzieje miasta i Zdroju*, red. Kiryk F.: *Rymanów*, 1985, s. 75.

³⁸ Kiryk F.: *Józef Ossoliński, Polski Słownik Biograficzny*, t. 24, s. 410–412.

³⁹ Potocka A.: *Mój pamiętnik*, Warszawa 1973, s. 335.

W 1872 roku Anna Potocka i Stanisław Antoni Potocki, którzy podpisali kontrakt kupna Rymanowa, stali się założycielami Rymanowa-Zdroju⁴⁰. 16 sierpnia 1876 roku ówczesny właściciel Rymanowa, Stanisław Wojciech hr. Potocki jadąc przez rozległe koryto rzeki Taby spostrzegł w jej łożysku obfite źródło z którego wydobywała się woda o gorzkawo – słonym smaku⁴¹. Przekazano ją do zbadania niejakiemu Weselskiemu – chemikowi w Wiedniu, który w już po pobieżnej analizie stwierdził, że woda jest bardzo bogata w żelazo i jod⁴². Odkrycie źródeł mineralnych dało początek dziejom Rymanowa-Zdroju. Występowanie od wieków wód leczniczych w sąsiednim Iwoniczu-Zdroju skłoniło Potockich do szukania podobnych źródeł w okolicznych górach i dolinie rzeki Taba (dziś Tabor). Syn Stanisława Antoniego Potockiego i Anny z Działyńskich Potockiej – Jan Nepomucen Potocki h. Pilawa został właścicielem Zakładu Zdrojowego w Rymanowie.

Przed końcem września 1914 r. dotarły tu wojska rosyjskie, które dokonały zniszczeń obiektów zdrojowych i całkowitej dewastacji uzdrowiska. Ponowne uruchomienie uzdrowiska nastąpiło w 1926 r. Oddano do użytku nowy zakład przyrodolecniczy, a rok później nowy obiekt dziecięcy. W 1928 r. Rymanów-Zdrój został uznany za uzdrowisko posiadające charakter użyteczności publicznej⁴³.

2. POWSTANIE I ROZWÓJ ORGANIZACYJNY TG „SOKÓŁ” W RYMANOWIE

Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” powstało jako odpowiedź na wzmożoną aktywność sportową zamieszkałych w monarchii austriackiej Niemców, rozbudowujących tzw. boiska turnerskie⁴⁴. Grupa Czechów związana z ruchem narodowym, w 1862 r. założyła Praskie Zrzeszenie Gimnastyczne, które przybrało nazwę „Sokół”. Pierwsze polskie stowarzyszenie sokole powstało 7 lutego 1867 r. we Lwowie, a dwa lata później przybrało nazwę Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” (dalej: TG „Sokół”)⁴⁵. Od 1885 roku działało w Galicji oraz w zaborze pruskim, a także nielegalnie w zaborze rosyjskim⁴⁶.

TG „Sokół” we Lwowie przez okres pierwszych 17 lat działało jako jedyne na ziemiach polskich. Jego kolejne gniazda powstawały pierwotnie w Galicji, gdyż to właśnie w tym zaborze Polacy posiadali największą swobodę działania⁴⁷. Jako pierwsze, poza Lwowem, zawiązały się gniazda – w Tarnowie, Stanisławowie, Przemyślu, Krakowie, Wadowicach, Nowym Sączu, Jarosławiu, Sanoku i Krośnie. Szczególnie ważne okazało się powstanie silnej organizacji sokolej w Krakowie, która zaczęła aktywnie oddziaływać na powstawanie nowych gniazd w Galicji.

W miarę powiększania się liczby towarzystw i ich członków, sokolstwo polskie w Galicji wytworzyło dość dobrze rozbudowaną strukturę organizacyjną. Związkowi Polskich Gimnastycznych Towarzystw Sokolich podlegało siedem okręgów sokolich: I – Kraków, II – Tarnów, III – Rzeszów, IV – Przemyśl, V – Lwów, VI – Tarnopol, VII – Stanisławów. Gniazda jako podstawowe jednostki organizacyjne danej miejscowości, podlegały pod określony okręg. Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Rymanowie w momencie powstania

⁴⁰ Anna Potocka w swoim pamiętniku wspomina, że za majątek Rymanowski zapłacili 300 000 złr, a w późniejszym okresie ofiarowywano im za niego 7 do 8 krotnie więcej. zob. Potocka A.: *Mój pamiętnik*, s. 221.

⁴¹ Wąjgiel E.: *Rymanów Zdrój 1876-1906*, Lwów 1906, s. 29.

⁴² Potocka A.: *Mój pamiętnik*, Warszawa 1973, s. 227.

⁴³ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. zmieniające ustawę o uzdrowiskach (Dz. U. z 1928 r. Nr 36, poz. 331).

⁴⁴ Turnerstwo – ruch sportowy rozwijający się w Niemczech po klęsce wojsk pruskich w wojnach napoleońskich.

⁴⁵ Budzyński Z.: *Encyklopedia Rzeszowa*, Rzeszów 2004.

⁴⁶ *Podręczna Encyklopedia A-Z*, Kraków 2007, s. 813.

⁴⁷ Michalski C.: *120 lat działalności Krakowskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”*, Konspekt nr 4/2005 Czasopismo Akademii Pedagogicznej, Kraków 2006, b.p.

należało do okręgu IV – przemyskiego⁴⁸, który liczył wówczas 23 towarzystwa i posiadał 2382 członków - sam Rymanów miał 60 członków⁴⁹.

O początkach Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” zachowało się niewiele informacji. Założone zostało w 1907 roku z inicjatywy dr Ignacego Bieleckiego, który funkcję prezesa pełnił aż do 1949 roku⁵⁰. Komitet założycielski tworzyli: dr Ignacy Bielecki, Ludwik Hićkiewicz, Kazimierz Kilar, Maria Litarowicz, Michał Lorenc, Józef Nadziakiewicz, Karol Niemczyk, Augustyn Pniak, hr. Jan Potocki, Bronisław Sapecki, Jan Włodarski. Na członków Zarządu wybrano Józefa Nadziakiewicza, Kazimierza Kilara, Bronisława Pniaka, Ludwika Hićkiewicza, Michała Lorenca, Jana Włodarskiego, Karola Niemczyka, Marię Litarowicz.

Fot. 1. Dr Ignacy Bielecki – współzałożyciel i prezes Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" (1907–1949)

Wśród niewielu pamiątek, które pozostawił po sobie Bielecki, na szczególne zainteresowanie zasługują dwie fotografie z 1908 roku. Pierwsza z nich przedstawia przemarsz grupy „Sokołów” ze sztandarem, druga zaś – upamiętniająca uroczyste obchody 500-letniej rocznicy bitwy pod Grunwaldem – orkiestrę z hr. Potockim na czele przed ścianą kościoła parafialnego, na której umieszczono tablicę pamiątkową. Najbardziej interesującym dowodem funkcjonowania Towarzystwa jest niewątpliwie zachowany sztandar sokoli z napisem: „Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Rymanowie 1909” z hasłem: „W jedności siła”, na odwrocie zaś z wizerunkiem sokoła nad liśćmi dębowymi⁵¹.

⁴⁸ Zaborniak S.: *Na galicyjskim szlaku gniazd Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”(1884–1913)*, Rzeszów 2004, s. 115.

⁴⁹ Przewodnik gimnastyczny Sokół, rok XXVII, październik 1907, nr 10, s. 78.

⁵⁰ Macnar P.: *Parafia Rymanów w latach 1918–1939*, Rzeszów 2006, s. 57.

⁵¹ Kiryk F.: *Rymanów. Dzieje miasta i Zdroju*, Rymanów 1985, s. 141.

Fot.2. Sztandar „Sokoła”

Fot. 3. Orkiestra z Rymanowa podczas obchodów rocznicy bitwy pod Grunwaldem

Stowarzyszenie skupiało wokół siebie młodzież i dorosłych z Rymanowa i okolic. Jednakże pomimo swojej atrakcyjności, borykało się przede wszystkim z trudnościami lokalowymi i zmuszone było korzystać z wynajmowanych pomieszczeń w mieście.

Sytuacja ta wynikała przede wszystkim z trudności finansowych – zwracano się wielokrotnie do władz miejskich o wsparcie, jednakże prośby te były regularnie ignorowane. Jedynie w 1910 roku przyznano „sokołom” 20 koron na działalność kulturalną⁵².

Pomimo wspomnianych trudności, oprócz zakrojonej na szeroką skalę działalności kulturalnej, dużo miejsca poświęcano ćwiczeniom sprawnościowym oraz wojskowym z bronią w rękę i ostrymi nabojami. W latach 1913-1914 przeprowadzono kilkanaście ćwiczeń, w tym kilka nocnych. W jednym z takich ćwiczeń brało udział 46 druhów z Rymanowa, Brzozowa, Leska, Zagórza i Pisarowic oraz 62 z Sanoka⁵³. W sierpniu 1914 roku sformowany został oddział młodzieży rymanowskiej, do którego dołączyło kilku byłych uczniów ze szkoły w Posadzie Górnej; w czwartek, 3 września tegoż roku, oddział ten uroczyście żegnany przez mieszkańców Rymanowa opuścił miasto i podążył na front walczyć o niepodległą Polskę⁵⁴.

Członkowie gniazda w listopadzie 1918 roku zgłosili się również ochotniczo do udziału w wojnie polsko-ukraińskiej, biorąc udział w walkach o Lwów. Młodzież sokoła brała także czynny udział w wojnie polsko-bolszewickiej w latach 1919–1920. Szczególnie odznaczyła się ona w bitwie pod Zadwórzem koło Lwowa 17 sierpnia 1920 roku, gdzie batalion polskich wojsk złożonych z ochotników zagroził drogę na Lwów oddziałom I Armii Konnej Siemiona Budionnego.

Okres walk wyzwoleniczych odcisnął swoje piętno praktycznie w każdej dziedzinie życia Rymanowa. Rozpoczęto odbudowę zniszczonych domów i urzędów; z pożogi wojennej podnosiło się również szkolnictwo. Odczuwano wówczas szczególnie brak książek i podręczników, albowiem w trakcie działań wojennych księgozbiory przepadły bezpowrotnie. W istniejącej Szkole Męskiej bibliotekę uczniowską zakładano od nowa, zdobywając fundusze na książki m.in. przy pomocy dzieci czy też imprez szkolnych. Władze szkolne zwróciły się do zarządu „Sokoła”, aby wydzielił ze swojego księgozbioru książki dla dzieci i przekazał szkole. Było to możliwe dzięki nauczycielowi Romanowi Sandeckiemu – sekretarzowi zarządu „Sokoła” oraz nauczycielce Stanisławie Pieczonkównie. 3 maja 1922 roku otwarto uroczyście bibliotekę dysponującą 214 woluminami, z których 80 przyniosły dzieci oraz mapami Afryki, Azji i Australii. W 1934 roku księgozbiór uczniowski powiększono do 253 pozycji a nauczycielski – do 180 tomów, wypożyczając je do czytania za opłatą. Dzięki temu iż nauczyciele opodatkowali się po 50 gr miesięcznie na prenumeratę czasopism, szkoła uzyskała w 1926 roku 12 tytułów periodyków z zakresu pedagogiki i dydaktyki – *Przyjaciel Szkoły*, *Głos Pedagogiczny*, *Życie Szkolne*, *Język Polski*, *Ziemia*, *Muzyka i Śpiew*, *Higiena Ciała*, *Sztuka i Życie*, *Biblioteka Historyczno-Geograficzna*, *Biblioteka Pedagogiczna*⁵⁵.

W okresie tym instytucją skupiającą całe życie społeczno-kulturalne było nadal Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”. Sytuacji tej sprzyjał fakt, iż po wielu latach „tulaczki”, udało się wybudować budynek „Sokoła”. Został on wystawiony z pieniędzy społecznych, staraniem Komitetu Budowy na czele z Janem hr. Potockim (który przekazał plac pod budynek), Ignacym Bieleckim (inicjatorem założenia „Sokoła”) oraz Michałem Lorencem (przekazał drewno budowlane ze swoich lasów).

W dniu 5 sierpnia 1923 roku odbyło się poświęcenie gmachu „Sokoła”, którego dokonał przebywający na kuracji w Rymanowie Zdroju ks. bp Władysław Krynicki z Częstochowy⁵⁶.

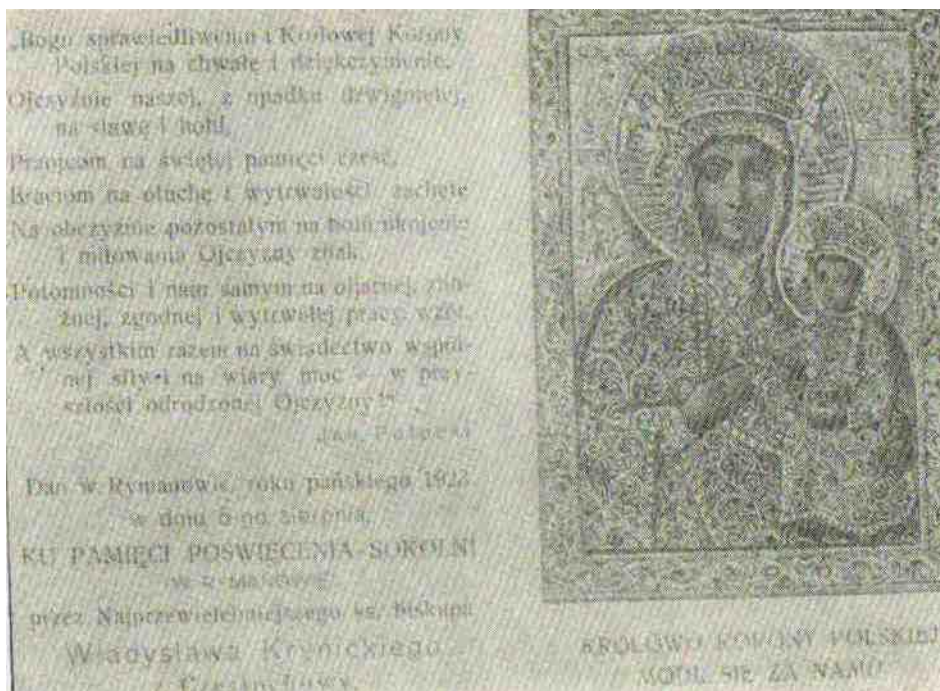
⁵² Akta miasta Rymanowa, s. 78 a.

⁵³ Zając E.: *Szkice z dziejów Sanoka*, Sanok 1998, s. 197.

⁵⁴ Akta miasta Rymanowa. Kronika Szkoły Ludowej 2 klasowej w Posadzie Górnej, s. 5–6.

⁵⁵ Akta miasta Rymanowa. K. Dobrowolski: *Kronika – Praca Szkoły*, s. 32–33, 34, 37, 43, 57, 110–111, 133.

⁵⁶ Macnar P.: *Parafia ...dz. cyt.*, Rzeszów 2006, s. 57.

Fot.4. Pamiątkowa pocztówka z okazji poświęcenia budynku „Sokoła”

Z pomieszczeń budynku korzystała również powstała w 1881 roku Ochotnicza Straż Pożarna, która oprócz spełniania swoich podstawowych zadań współpracowała także z Towarzystwem Gimnastycznym „Sokół”. Obie organizacje realizowały wspólnie zawody, obchody świąt państwowych, a także inne imprezy kulturalne⁵⁷.

Fot. 5. Dawny budynek Towarzystwa „Sokół”, obecnie siedziba kina „Sokół”

⁵⁷ Konieczny J.: *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Rymanowie 1881–1997*, Rymanów 1997, s. 12.

W nowopowstałym budynku odbywały się uroczystości państwowe i narodowe, zebrania towarzyskie, gry sportowe a nawet wesela i zabawy. Czynna była stała świetlica i biblioteka. Działał klub sportowy, chór mieszany, amatorskie zespoły artystyczne i teatralne. Prowadzono także działalność charytatywną na rzecz ubogich dzieci.

Odnosić należy sukcesy chóru mieszanego, który prowadził od czasów powojennych Władysław Haładewicz – magister farmacji, kółka dramatycznego, kierowanego przez szereg lat przez Stefana Skibińskiego – pracownika Sądu Grodzkiego w Rymanowie, czy zespołu gimnastycznego oraz klubu sportowego o nazwie „Sokół”, których twórcami i działaczami byli Ludwik Hiczekiewicz i Jan Włodarski⁵⁸.

Po odzyskaniu niepodległości ideały sokole wydawały się być nienależycie rozumiane. Uważano, że po odzyskaniu niepodległości „Sokół” osiągnął swój cel i w związku z tym nie ma już dla niego żadnych zadań. Jednakże w porę przypomniano sobie o dawnych celach, o kształtowaniu sprawności fizycznej co spowodowało, że powojenna działalność zmierzała do prowadzenia ćwiczeń gimnastycznych i pracy kulturalno-oświatowej. Znalazło to swoje odzwierciedlenie m.in. w postaci poparcia władz samorządowych, które oddały teren pod budowę stadionu, który powstał w latach 1929–1933⁵⁹.

Najpopularniejszą z dyscyplin sportowych była gimnastyka, w której sportowcy „Sokoła” Rymanów osiągnęli bardzo dobre wyniki. Przykładem tego był Józef Zmarz, który uprawiając lekkoatletykę, zdobył mistrzostwo Okręgu Krakowskiego w 1936 roku.

W niepodległej Polsce – Towarzystwo organizowało również ćwiczenia z przysposobienia wojskowego, na których uczono musztry, fechtunku i strzelania z karabinu. Doskonalono również sprawność fizyczną oraz umiejętności wojskowe podczas ćwiczeń terenowych. Najsprawniejsi zawodnicy „Sokoła” Rymanów uczestniczyli w rajdach turystycznych. Przykładem tego była piesza siedmiodniowa „Wędrowka Gwiazdzista” po Beskidzie licząca 250 km, w której brał udział Antoni Markiewicz. Ilość członków „Sokoła” rymanowskiego według XIV sprawozdania Zarządu Dzielnicy Małopolskiej w 1936 roku wynosiła 52 osoby, w tym 42 druhow i 10 druhen. Zarząd PTG „Sokół” w Rymanowie 27 lutego 1938 roku nadał druhom – prezesom honorowe członkostwo. Tytuł ten otrzymali hrabia Jan Potocki i dr Ignacy Bielecki.

Wybuch II wojny światowej przerwał oficjalną działalność „Sokoła”. Wielu członków Towarzystwa walczyło na różnych frontach, szczególnie w Armii Krajowej. W wyniku działań wojennych Polacy ponieśli ogromne straty biologiczne i materialne sięgające 20% stanu ogólnego obywateli polskich oraz około 38% w ogólnym majątku sprzed września 1939 roku. Do tego dochodziły jeszcze podobne straty na kresach wschodnich II Rzeczypospolitej, zagrabionych przez Związek Sowiecki 17 września 1939 roku.

Odradzały się różne przedwojenne organizacje, stowarzyszenia i kluby sportowe oraz ich centrale, w tym także Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce. Jednakże ta organizacja od samego początku natrafiła na poważne trudności i przeszkody ze strony lokalnych władz administracyjnych, które zakazywały oficjalnej rejestracji oraz odmawiały zwrotu zagrabionego majątku sokolego. Najjaskrawszym tego przykładem była sytuacja na

⁵⁸ Struktura towarzystwa przedstawiała się w tym okresie następująco – wiceprezisi: Bronisław Sapecki (burmistrz) i Michał Lorenc (przemysłowiec); sekretarz – Karol Niemczyk (dyrektor hipoteki Sądu Grodzkiego w Rymanowie); naczelnik – Jan Włodarski (mistrz fryzjerski); naczelnicza – Maria Litarowicz; gospodarz – Antoni Strykowski (elektryk miejski); członkowie: Stanisław Mazurkiewicz (kasjer Towarzystwa zaliczkowego), Stefan Skibiński (rejestrator Sądu Grodzkiego), Józef Nadziakiewicz (budowniczy), Jan Jaklewicz (mistrz murarski), Kazimierz Kilar (kierownik Składnicy Kółek Rolniczych), Michał Pryga (handlarz bydła), Augustyn Pniak (mistrz murarski) i Piotr Federkiewicz (mistrz garbarski). Waisówna A.: *Z dziejów Ziemi Sanockiej*, s. 61.

⁵⁹ Królicki D.: *Dzieje Sokola w Rymanowie*, cz. III, *Nasz Rymanów*, nr 13, Rymanów 2002, s. 10.

Śląsku, gdzie wojewoda Aleksander Zawadzki, od pierwszych dni swego urzędowania zakazał rejestracji „Sokoła”, uznając go za organizację wrogą „klasowo”⁶⁰.

Kolejne lata jedynie pogorszył sytuację Towarzystwa⁶¹. Ujawnił się m.in. rozłam w warszawskim sokole, w którym znani przedwojenni gimnastycy sokoli – Zygmunt Noskiewicz i Edmund Kosman – wystąpili przeciwko organizacji sokolej, tworząc w jej miejsce Polski Związek Gimnastyczny (PZG). W kwietniu 1947 roku wyjechała do Czechosłowacji delegacja władz WFiPW ale nie było w niej oficjalnych przedstawicieli „Sokoła”, lecz PZG. Lustrowali oni czeskiego sokoła jako rządowej organizacji i instytucji. W 1948 roku na światowym zlocie sokolim w Pradze uczestniczyła delegacja Polskiego Związku Gimnastycznego, a nie sokolego, bo tego już nie było⁶².

Podobnie rzecz się miała z Towarzystwem w Rymanowie. Decyzją Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 24 marca 1949 w oparciu o art. 26 ustawy prawo o stowarzyszeniach z dnia 27.10.1932 roku (Dz.U. nr 94, poz. 806 z p.z.) Towarzystwo zostało rozwiązane i poddane likwidacji, a cały majątek, podobnie jak w innych regionach Kraju, przekazano na rzecz Urzędu Miejskiego. Likwidatorem Towarzystwa został mgr Stanisław Olszewski – Naczelnik Sądu Grodzkiego w Rymanowie. W uzasadnieniu decyzji wskazano, iż towarzystwo nie prowadzi żadnej działalności, nie posiada przewidzianego statutem Zarządu oraz że nie zgłosiło wszczęcia swojej działalności. Równocześnie wskazano, iż w myśl reorganizacji sportu i systemu wychowania fizycznego w Polsce istnienie Towarzystwa staje się bezprzedmiotowe. Po 42 latach istnienia TG „Sokół” w Rymanowie zakończył swoje istnienie zaś w budynku „Sokoła” uruchomiono kino „Wyzwolenie”.

Z przedstawionego przeglądu dziejów sokolstwa rymanowskiego wynika, że jego rozwój przebiegał powoli i napotykał na liczne piętrzące się przeszkody, jak choćby budowa własnej sokolni. Członkowie „Sokoła” wywodzący się głównie z mieszczaństwa i inteligencji, nie byli w stanie zaspokoić priorytetowych potrzeb społeczeństwa, dla którego sport wydawał się niepotrzebnym „luksusem”. Pomimo tego istnienie i działalność niewątpliwie wywarło szeroki wpływ na życie rodzinne, towarzyskie, i publiczne Rymanowa.

Chociaż okres lat 1918–1939 w działalności rymanowskiego „Sokoła” był mniej spektakularny niż w latach 1907–1914, to jednak w zakresie działalności sportowej, zwłaszcza w sportach indywidualnych (gimnastyki i lekkiej atletyki), z pewnością zasługuje na uznanie. Ruch ćwiczebny obejmował nie tylko tradycyjną gimnastykę sportową ale również indywidualne dyscypliny a w szczególności lekką atletykę. Przez cały okres międzywojenny była prowadzona – z różnym natężeniem – działalność mająca na celu krzewienie rekreacji i nawyków ruchowych wśród młodzieży i dorosłych z Rymanowa i okolic. To samo odnieść należy do działalności edukacyjnej, kulturalnej i społecznej „Sokoła”. W świetle dostępnych materiałów źródłowych nie ulega wątpliwości, że okres świetności działalności „Sokoła” w Rymanowie przypadł na lata 1923–1939, czyli w okresie sprawowania prezesury gniazda przez dr Ignacego Bieleckiego. Poza nim, do czołowych postaci rymanowskiego gniazda w tym okresie należy zaliczyć hr. Jana Potockiego i Michała Lorenca.

Reasumując stwierdzić należy, że warunki działalności gniazda „Sokoła” w Rymanowie w okresie międzywojennym nie odbiegały od innych gniazd średniej wielkości działających w poszczególnych siedmiu okręgach w Galicji.

⁶⁰ Małolepszy E., Pawluczuk Z. (red.): *Zarys dziejów Sokolstwa Polskiego w latach 1867–1997*, Częstochowa 2001, s. 200.

⁶¹ Kubalski E.: *Z przeżyć i wspomnień sokolich*, Kraków 1997, s. 129.

⁶² Małolepszy E., Pawluczuk Z. (red.): *Zarys ...dz. cyt.*, s. 202.